

AGNIESZKA BAJOR – KATOWICE

[Recenzja]: Marcin Wrzos, *Polskie czasopiśmiennictwo misyjne po II wojnie światowej. Studium misjologiczno-prasoznawcze*, Poznań 2013, [Kuria Prowincjonalna Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej], – 545, [1] s. : il. ; 24 cm. – (Studia i Materiały Misjologiczne; 28). – 978-83-63775-08-7.

W 2013 roku nakładem Kurii Prowincjonalnej Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Poznaniu ukazała się obszerna monografia o. Marcina Wrzosa pt. *Główne idee teologiczne polskiego czasopiśmiennictwa misyjnego po II wojnie światowej. Studium misjologiczno-prasoznawcze*¹.

O. M. Wrzos, absolwent teologii, politologii oraz dziennikarstwa i komunikacji społecznej, uczynił przedmiotem swego opracowania jeden z przejawów zaangażowania Kościoła katolickiego w działalność ewangelizacyjną. Opisując czasopisma misyjne z lat 1945-2012 kontynuował analizę podjętą przez Andrzeja Kalemę w pracy *Polskie katolickie czasopiśmiennictwo misyjne w II Rzeczypospolitej* (Kalisz 2001)². Jak autor sam wyjaśnił we *Wstępie* przyczynkiem do podjęcia przez niego badań było z jednej strony zainteresowanie misjami, a z drugiej – mediami, w tym masowymi, bowiem „idee teologiczne oraz funkcje prasowe polskich czasopism misyjnych po II wojnie światowej w sposób całościowy (kreatywny, profesjonalny i wyczerpujący) przedstawiają fenomen działalności misyjnej Kościoła katolickiego”³.

Czasopisma misyjne stanowią część czasopiśmiennictwa katolickiego. Wydawane są przez instytucje kościelne, adresowane do odbiorcy masowego, a poświęcone problematyce akcji misyjnych, propagując je i przyczyniając się do ich roz-

---

¹ Powstała na podstawie rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem o. prof. dr. hab. Jarosława Różańskiego w Katedrze Misjologii Instytutu Dialogu Kultury i Religii Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

² W obu pracach należy podkreślić ulokowanie badań samej prasy na tle rozważań poświęconych historii misji polskich księży na całym świecie oraz polityki misyjnej Kościoła katolickiego.

³ M. Wrzos, *Polskie czasopiśmiennictwo misyjne po II wojnie światowej. Studium misjologiczno-prasoznawcze*. Poznań 2013, s. 9.

woju⁴. Dla o. M. Wrzosa czasopismami misyjnymi były te, które „w swojej specjalizacji wydawniczej w większości objętości są związane z działalnością misyjną Kościoła katolickiego”⁵.

W omawianej pracy autor wybrał do analizy tytuły, które zostały zarejestrowane w Bibliotece Narodowej (otrzymały numer ISSN) i ukazywały się minimum 3 lata, choć rozważał i takie, które nie zostały zewidencjonowane, ale wychodziły przez 5 lat bądź w nakładzie przynajmniej 5 000 egzemplarzy.

W sześciu rozdziałach o. M. Wrzos opisał periodyki misyjne, uporządkowane wedle typów utworzonych na podstawie cech formalno-treściowych: popularne niskonakładowe, popularne wysokonakładowe, popularnonaukowe i naukowe; a zakończył rozprawę podkreśleniem funkcji tych czasopism. W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Fenomen polskiego czasopiśmiennictwa misyjnego*, przedstawił zarys dziejów posłanniczej działalności Kościoła katolickiego – od czasów Chrystusa do współczesności. Więcej miejsca poświęcił jednak scharakteryzowaniu środków społecznego przekazu, które były wykorzystywane przez Kościół, jak: prasa (tzw. „dobra” i „zła”); od połowy XIX wieku film; potem radio, rozpowszechnione w latach dwudziestych XX wieku⁶. Po Soborze Watykańskim II „środki społecznego przekazu nie miały służyć tylko dziełu ewangelizacji, ale także zbliżeniu do siebie wszystkich ludzi, duchowi braterstwa”⁷.

W czterech kolejnych rozdziałach o. M. Wrzos omówił tytuły prasy misyjnej, ich cechy formalne i treściowe. W analizie prasoznawczej każdego z typów zwrócił uwagę m.in. na częstotliwość ukazywania się, nazwy instytucji wydawniczych, format, objętość, szatę graficzną i rodzaj papieru, nakład, dostępność (np. na stronach WWW). W dalszej części charakteryzował zawartość treściową poszczególnych roczników i numerów – analizował idee teologiczne pism, poszukując informacji związanych z egzegezą Starego i Nowego Testamentu, filologią biblijną, historią Kościoła, hagiografią, patrologią. Jako pierwsze wydzielił niskonakładowe czasopisma popularne⁸ (skierowane do odbiorcy bez specjalistycznego przygotowania, z bogatą szatą graficzną i nakładem do 7 500 egzemplarzy). Na łamach tego typu magazynów opisywano głównie działalność parafii i zgromadzeń misyjnych; zamieszczano treść katechez, kazań, sprawozdań; przypomniano współczesne funkcjonowanie krajów misyjnych (uwarunkowania społeczne i po-

⁴ A. Kaleta, *Polska prasa misyjna w okresie międzywojennym*, „Kieleckie Studia Bibliologiczne”, 5 (2000) s. 211.

⁵ Wrzos, *Polskie czasopiśmiennictwo misyjne*, s. 9.

⁶ Swoje rozgłoszenie zakładali jezuita, a już w 1928 roku powstała międzynarodowa organizacja skupiająca radiowców-katolików. W 1931 roku zainaugurowano działalność Radia Watykańskiego. W 1948 roku przeprowadzono pierwszą transmisję telewizyjną z pasterki w Katedrze Notre Dame w Paryżu, by dwa lata później nastąpiło przekazanie Watykanowi stacji telewizyjnej przez episkopat francuski.

⁷ Wrzos, *Polskie czasopiśmiennictwo misyjne*, s. 31.

⁸ „Amahoro”, „Biuletyn Misyjny Archidiecezji Gnieźnieńskiej”, „Biuletyn Misyjny Diecezji Rzeszowskiej”, „Głos Afryki”, „Głosie Ewangelie”, „Kapucyni i Misje”, „Lafia. Informacje Sekretariatu Misyjnego”, „Misjonarz św. Rodziny”, „Misyjny Dar Serca”, „My a Trzeci Świat”, „Nasze Misje Franciszkańskie”, „Wiadomości Misyjne”, „Wrota Afryki”.

lityczne). Czasopisma te, jak konkludował autor, przynosiły przede wszystkim informacje z zakresu teologii praktycznej, zabiegano w nich o pomoc misjom i misjonarzom w katechezie, duszpasterstwie parafialnym i kaznodziejstwie.

Cechą wysokonakładowych czasopism popularnych⁹ (nakład około 15 000 egzemplarzy) było profesjonalne przygotowanie zespołów redakcyjnych. W tekstach poruszano problemy zdrowia i ekologii; przedstawiano sytuację geopolityczną, ekonomiczną i demograficzną krajów; wierzenia pierwotne ludów Afryki; problemy edukacji dzieci i młodzieży. Opisywano ponadto papieskie pielgrzymki oraz wpływ papieżstwa na rozwój misji. Poza przypomnieniami sylwetek misjonarzy i misjonek, zamieszczano ich relacje, raporty i listy oraz dowody prześladowań. W czasopismach wysokonakładowych nie brakowało także działów rozrywkowych.

Sześć tytułów znalazło się w kolejnej grupie badawczej, były to popularnonaukowe czasopisma¹⁰ (drukowane w nakładzie powyżej 7 500 egzemplarzy), które co prawda nie wymagały od czytelników przygotowania misjologicznego i teologicznego, ale na ich łamach podejmowane były poważniejsze tematy: nowa ewangelizacja, działalność misyjna świeckich, problematyka sekt i nowych ruchów religijnych, dialog międzyreligijny i międzykulturowy, chrześcijańska odpowiedzialność za misje, problemy bioetyczne i medyczne. Tu zamieszczano też materiały z zakresu misjologii, afrykanistyki, religioznawstwa, antropologii; medytacje i refleksje ekumeniczne. Z przeprowadzonej analizy wynikało, że na łamach czasopism popularnonaukowych obecne były artykuły związane ze wszystkimi dyscyplinami teologicznymi, mniej było natomiast – w stosunku do dwóch poprzednich kategorii czasopiśmienniczych – tekstów, w których prezentowano idee teologiczne z dyscyplin praktycznych, a więcej treści historyczno-biblijnych.

W ostatniej analizowanej grupie znalazły się czasopisma naukowe¹¹ (średnio 300 egzemplarzy nakładu), skierowane do wyspecjalizowanej grupy odbiorców. W tych periodykach skupiano się przeważnie na opisie formacji misjologicznej w seminariach duchownych, teorii ewangelizacji, koncepcji Boga w religiach tradycyjnych (prezentowano też święte księgi innych wyznań) czy prawach człowieka. Poruszano ponadto zagadnienia z zakresu zdrowia oraz historii misji poszczególnych zgromadzeń zakonnych. Rozważano fenomen powstawania nowych kultów religijnych, problem sekt i sytuację mniejszości chrześcijańskich w poszczególnych krajach. W czasopismach naukowych zamieszczano też przedruki i tłumaczenia tekstów teologów z Polski i zagranicy. Magistranci mieli natomiast okazję debiutować, bowiem publikowano fragmenty ich prac awansowych.

W szóstym, ostatnim rozdziale, zatytułowanym *Funkcje czasopiśmiennictwa*

⁹ „Echo z Afryki i Innych Kontynentów”, „Horyzonty Misyjne”, „Misje Dzisiaj”, „Misje Salezjańskie”, „Misjonarz”, „Posyłam Was”, „Świat Misyjny” (omyłkowo nazywany też „Światem Misji” – jedyne czasopismo misyjne skierowane do dzieci i młodzieży).

¹⁰ „Animator”, „Medicus Mundi Polonia”, „Misyjne Drogi”, „Misjonarze Kombonianie”, „Posłaniec Ducha Świętego”, „Światło Narodów”.

¹¹ „Annales Missiologici Posnanienses”, „Biuletyn Misjologiczno-Religioznawczy”, „Lumen Gentium”, „Nurt SVD”, „Studia Misjologiczne”.

misyjnego o. M. Wrzos starał się opisać szczegółowo funkcje czasopiśmiennictwa misyjnego: informacyjną, propagującą misję, ewangelizacyjną, gromadzenia środków materialnych, budzenia powołań misyjnych, organizatorską, opiniotwórczą i postawotwórczą. Dzięki funkcji informacyjnej czytelnicy poznali papieskie dokumenty dotyczące misji i ich codzienną pracę. Funkcja ta pozwoliła ponadto zaakcentować polski dorobek misyjny i wspierać apostołstwo. Druga z funkcji – propagowania misji i idei misyjnej – była, zdaniem autora, realizowana przede wszystkim w tekstach ukazujących pozytywny wpływ misji, pomagała popularyzować polskie placówki organizowane przez zgromadzenia zakonne. Bliska jej (a także funkcji informacyjnej) była funkcja opiniotwórcza, która pozwoliła zbudować dobry wizerunek misji Kościoła katolickiego na świecie (działalność oświatowa, medyczna, poszanowanie godności człowieka). Kolejna funkcja – gromadzenia środków – była natomiast związana z funkcją promującą idee misji i ich celowość, a poniekąd i z funkcją informacyjną, ponieważ czytelnicy byli szczegółowo informowani o konkretnych potrzebach misji. Także funkcja budzenia powołań misyjnych kojarzy się z promocją i informacją, bowiem przedstawiano znaczenie powołań; i nie inaczej było z funkcją organizacyjną, za sprawą której „gromadzono ludzi wokół idei misyjnej”. Z kolei funkcja postawotwórcza miała wywoływać określone działania – starano się wpływać na postawę solidarności, otwartości na inne religie i kultury oraz chęć ich poznawania. Funkcja ewangelizacyjna, choć nie najważniejsza w czasopismach misyjnych, pozwalała czytelnikom pogłębiać wiarę, a służyły temu komentarze teologiczne, papieskie orędzia i katechezy misyjne. Część zaproponowanych i opisanych przez autora funkcji to szczegółowe cele czasopism misyjnych, których zakresy pokrywały się zresztą.

Bogate treści zrzębu głównego, wypełnione przykładami, może nawet zbyt licznymi, zostały uzupełnione *Bibliografią*¹² (niestety nie ponumerowano opisów), którą podzielono na dwie części: *I. Źródła badawcze* (alfabetyczny wykaz tytułów zanalizowanych czasopism¹³; *Dokumenty Magisterium Kościoła* oraz *Prawodawstwo państwowe*); *II. Opracowania tematu i pozycje pomocnicze* (opisy książek, artykułów z prac zbiorowych i czasopiśmiennicze, maszynopisy i źródła elektroniczne – w języku angielskim, francuskim, hiszpańskim, niderlandzkim, niemieckim, polskim, włoskim). Wartość informacyjną publikacji obniża brak indeksu osobowego.

Reasumując, autor skupił się w swoim opracowaniu przede wszystkim na zaprezentowaniu treści poszczególnych tytułów czasopiśmienniczych, omawiał zawartość niemal wszystkich dostępnych numerów. Ogrom informacji doczekał się podsumowań kończących każdy z rozdziałów i zawierał przede wszystkim kon-

¹² Dokonując syntezy o. Wrzos korzystał ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie, bibliotek wydziałów teologicznych, uniwersytetów katolickich i innych zbiorów kościelnych w Warszawie, Gnieźnie, Tarnowie, Lublinie, Poznaniu, Obrze, Kazimierzu Biskupim, Gdyni, Rzeszowie; z archiwów redakcji czasopism oraz zbiorów prywatnych w Polsce i na świecie.

¹³ Opisy artykułów pochodzących z prasy misyjnej, na które powoływał się autor, znalazły się w zrzębie głównym w przypisach bibliograficznych.

statacje dotyczące teologicznych walorów zanalizowanych artykułów¹⁴. Oblat zwracał także uwagę na zmiany dotyczące formuły treściowej, starał się przedstawić prasę misyjną jako jeden z elementów posługi ewangelizacyjnej Kościoła katolickiego oraz zjawisko na polskim rynku wydawniczym.

Analiza wykonana przez o. M. Wrzosa pozwala nazwać go zarówno badaczem prasy jak i idei misji. Dlatego też rozprawę można polecić jako lekturę prasoznawcom, historykom prasy, zwłaszcza katolickiej, medioznawcom i badaczom dziejów oraz współczesności polskich misji. Dzięki niej kolejny typ czasopiśmiennictwa otrzymał swoją bogatą dokumentację, choć, jak przyznał autor, periodyki te wymagają dalszych, pogłębionych badań, np. językoznawczych; warto również zanalizować wpływ ich treści na „życie i wiarę katolików w Polsce”.

---

¹⁴ Element bardzo istotny, ale odnosi się wrażenie schematyzmu, zabrakło także porównań z innymi typami czasopism.